

ENFLASYONUN VERGİ GELİRLERİNİN REEL DEĞERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (TANZİ ETKİSİ)

Selma GÜRBÜZER (*)

I- GİRİŞ

Günümüzde hemen her ülkenin ortak sorunu haline gelmiş olan enflasyon, ülkemizin en başta gelen ekonomik ve toplumsal sorunları arasında yer almaktadır. Fiyatlar genel seviyesindeki hissedilir ve sürekli artışlar olarak tanımlanabilen enflasyonu başlatan, hızlandıran ve devam ettiren nedenler genel talep ve arz şartları ile ilgilidir.

"Ülkemizde enflasyona yol açan faktörler maliyet, fazla talep ve enflasyon beklentisidir. Maliyetin belli başlı beş unsuru; ithal girdilerin maliyetini belirleyen döviz kuru, işgücü maliyetini belirleyen ücret, kamu kesimi kaynaklı girdilerin fiyatını belirleyen kamu mal ve hizmet fiyatları, işletme ve yatırım maliyetlerini belirleyen faiz oranı. Fazla talep unsurları kesimler açısından bakıldığında üç adettir; kamu kesimi açığı, özel kesim açığı, dış açık veya cari işlemler açığı" [Uygur 1993]

Türkiye'de son yıllarda yaşanan yüksek enflasyona yol açan en önemli nedenlerden birinin kamu sektörü artan açık finansmanı olduğu konusunda görüş birliği mevcuttur. Ülkemizde vergi tabanının genişletilememesi, vergi kaçığının fazla olması ve kayıt dışı ekonominin büyük boyutta olması gibi nedenlerle vergi gelirleri yeterince artırılamamakta, dolayısıyla, harcamaları karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Kamu açıklarının finansmanında iç ve dış borçlanmanın yanısıra, Merkez Bankası kaynakları son yıllarda gittikçe artan bir şekilde kullanılmaktadır.

Kamu açıklarının Merkez Bankası kanalıyla para basılarak finanse edilmesi (açığın parasallaştırılması) para arzının artmasına, artan para arzı

(*) Selma GÜRBÜZER: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olup, ekonomi masterını ABD'de Western Michigan University'de yapmıştır. Halen Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğünde Hazine Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

ise enflasyonun yükselmesine neden olmaktadır. Kamu giderlerinin finans-manında para basma yönteminin kullanılması ve bu şekilde enflasyon yaratılması, bireylerin satın alma gücünün bir kısmının zorunlu olarak devlete aktarılması sonucunu yaratmaktadır. Çeşitli iktisadi etkileri açısından dolaylı vergilere benzeyen bu süreç enflasyon vergisi (senyoraj) olarak da adlandırılmaktadır.

Nedeni ne olursa olsun, fiyatlar genel seviyesindeki artış, vergi sisteminin özelliklerine bağlı olarak vergi gelirleri üzerinde çeşitli etkilerde bulunmaktadır. Bu etkiler arasında uzun dönemli sonuçları açısından en önemli olanı, vergilerin ödenmesi için kanunlarda yeralan ödeme sürelerine (gecikme süreleri) bağlı olarak, enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerinde azalmaya yol açmasıdır. Enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki bu olumsuz etkisi, literatürde Tanzi Etkisi olarak adlandırılmaktadır.

II- ENFLASYON - VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ

Enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki etkisi, vergi sisteminin yapısına ve özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Enflasyon, vergi sisteminde nominal tutar cinsinden ifade edilen büyüklükleri etkilemek suretiyle başta vergi matrahı olmak üzere, istisna, muafiyet ve indirim tutarları ile gelir vergisinin artan oranlı tarife dilimlerinin reel olarak aşınmasına yol açar. Enflasyonun en belirgin etkisi, vergi borcunun üzerinden hesaplandığı, vergi matrahı üzerinde görülmektedir⁽¹⁾. Spesifik tarifelere göre vergi matrahının tespit edilmesi halinde, devlet, bu matrahların enflasyondan aşınması nedeniyle gelir kaybına uğrarken, istisna, muafiyet ve indirim tutarlarının enflasyon karşısında sabit kalması ve nominal gelirdeki artışların artan oranlı tarife nedeniyle daha yüksek oranlarda vergilendirilmesi yüzünden vergi gelirleri artar.

Fiyatlar genel seviyesindeki yükselişe paralel olarak vergi hasılatının bileşimi ve miktarı dolayısıyla vergi yükünün dağılımı değişir. Vergi sisteminde yer alan çeşitli vergilerin esnekliklerine paralel olarak vergi hasılatının enflasyondan etkilenme derecesi değişir. Gelir vergisi, artan oranlı tarife uygulanması nedeniyle, enflasyondan en fazla etkilenen vergi türüdür. Bu nedenle, enflasyonun vergi sistemine etkisi, gelir vergisinin toplam vergiler içindeki nispi payına bağlı olarak farklılık gösterir. Gelir vergisinin ağırlıkta olduğu bir vergi sisteminde, herhangi bir değişiklik

(1) Matrahın tespitinde spesifik ve ad valorem tarife olmak üzere iki çeşit tarife kullanılmaktadır. Spesifik tarifede vergi oranı adet, miktar ağırlık gibi sabit bir miktarla çarpılarak vergi borcu hesaplanmaktadır (miktar esası). Ad valorem tarifede ise, vergi oranı fiyat, yüzölçümü gibi iktisadi değerlerin belli bir oranı ile çarpılarak vergi borcu hesaplanmaktadır (değer esası).

yapılmadığı takdirde, enflasyon, vergi hasılatının daha da fazla artmasına neden olmaktadır.

Ayrıca, enflasyon gelir vergisi mükelleflerinin vergi yükü dağılımının da değişmesine yol açar. Gelir vergisi tarifesinin artan oranlı olarak düzenlenmesi nedeniyle, enflasyonist dönemlerde gerekli düzeltmeler yapılmadığı takdirde, bu vergiden elde edilen hasılat artarken, bireylerin vergi yükü ve vergi yükünün dağılımı önemli ölçüde değişmektedir. Nominal gelirdeki artışlar yüzünden, reel gelirlerinde artış olmasa dahi bireylerin daha üst gelir dilimine girmelerine ve daha yüksek oranlarda vergiye tabi olmalarına yol açan bu süreç mali uyuşma (fiscal drag) olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra, vergiden istisna ve muaf tutulan nominal indirim tutarlarının gerçek değeri enflasyon nedeniyle önemini yitireceğinden bireylerin ortalama vergi oranları ve bunun sonucunda vergi yükleri artar.

Yukarıda sayılanların dışında, enflasyonist ortamlarda, gerçek usul-de vergilendirilen gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin vergi matrahı, enflasyon muhasebesi teknikleri uygulanmadığı takdirde önemli ölçüde değişir.

Enflasyonist dönemlerde, özellikle bilançolardaki varlıklar, amortis-manlar, stoklar ile çeşitli gelir ve gider kalemlerinin muhasebeleştiril-mesinde kullanılan geleneksel muhasebeleştirme yöntemleri, vergiye tabi matrahın gerçek durumu yansıtmayan bir şekilde tespitine yol açar. Enflasyonun en fazla etkilediği bilanço kalemleri, amortismanlar, stoklar, çeşitli borç ve alacak kalemleridir;

- Bilançolarda sabit varlıklar, genel olarak, satın alma bedelleri ile gösterilmektedir. Amortisman tabi sabit varlıklar (iktisadi kıymetler) üzere-rinden ayrılacak amortismanların satınalma bedelleri üzerinden hesaplan-ması, piyasa değerleri enflasyon nedeniyle artmış olan bu malların düşük amortisman oranları ile giderleştirilmesine yol açarak vergi matrahını artır-maktadır. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, iktisadi kıymetlerin satın alma değerleri ile piyasa değerleri arasındaki fark oldukça fazladır. Amortisman hesaplarının iktisadi kıymetlerin satın alındıkları dönemlerdeki maliyetler üzerinden yapılması, ayrılan amortismanların iktisadi kıymetleri yenilemek için bir fon oluşturması fonksiyonunu ortadan kaldıracaktır. Bunun sonucunda işletmelerin yenileme maliyetleri enflasyona bağlı olarak artacağından ek sermaye ihtiyacı gündeme gelecektir. Bu nedenlerle enflasyonist dönemlerde, amortismanların mümkün olduğu kadar cari değerler üzerinden hesaplanması ve bu suretle mükelleflerin daha gerçekçi matrahlar üzerinden vergi ödemelerinin sağlanması gereklidir.

- Stokların muhasebeleştirilmesinde FIFO (First-In-First-Out) yönteminin uygulanması, stokların satın alma maliyetlerinin yenileme maliyetlerinin altında kalmasına yol açmakta ve vergi matrahını gerçeği yansıtmayan bir şekilde artırmaktadır. Enflasyonist dönemlerde FIFO, yani ilk giren ilk çıkar yönteminin uygulanması nedeniyle stokların satınalma maliyetleri ile yerine koyma maliyetleri arasındaki fark büyür. Bunun sonucunda, vergi matrahı nominal olarak ve gerçeği yansıtmayan bir şekilde artar. Ayrıca, satılan malların yerine yenilerinin konulması daha fazla harcama gerektireceği için işletmelerin sermaye ihtiyaçları artar.

- Enflasyon, şirket bilançolarında nominal tutarlar cinsinden ifade edilen varlık ve yükümlülüklerin reel değerinde değişikliklere neden olmakta ve bu nedenle vergi matrahının olması gerekenden fazla ya da az hesaplanmasına yol açmaktadır. Özellikle, alacak borç ilişkilerinde borçlu durumda olan şirketlerin ödedikleri nominal faizleri vergi matrahından düşebilmeleri halinde, vergi matrahı gerçek durumu yansıtmayan bir şekilde azalır. Bu nedenle enflasyonist dönemlerde mali tablolarda parasal varlık ve yükümlülüklerin nominal değerleri yerine reel değerleri üzerinden gösterilmeleri ve vergi matrahının bu reel değerler üzerinden tespit edilmesi sağlanmalıdır.

Yukarıda sayılan başlıca etkiler dışında ve yol açtığı sonuçlar açısından çok daha önemli olabilen bir diğer etki ise, enflasyonun vergilerin tahsilinde ortaya çıkan **gecikme sürelerine (collection lags)** bağlı olarak vergi gelirlerinin reel değerinde azalmaya yol açmasıdır.

Enflasyon ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiler literatürde çok fazla sayıda çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Genellikle gelişmiş ülkeler üzerine yapılan bu çalışmalar, enflasyonun ılımlı, vergilerin esnekliklerinin yüksek, toplam vergi gelirleri içinde gelir vergisinin görece payının fazla ve vergilerin ödenmesindeki gecikme sürelerinin kısa olmasının doğal bir sonucu olarak enflasyonun vergi gelirlerini her zaman için artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Ancak, Tanzi (1977 ve 1978) geliştirmekte olan ülkelerdeki vergi sistemlerinin karakteristik özelliklerine paralel olarak, vergilerin fiyat esnekliklerinin düşük ve vergilerin ödenmesi için verilen sürelerin uzun olması halinde, enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerinde azalmaya yol açacağını ileri sürmüştü ve bu iddialarını daha sonra Arjantin üzerine yaptığı ampirik bir çalışma ile ispatlamıştır.

Enflasyonun vergi gelirlerinde azalmaya yol açabileceği olgusu (Tanzi etkisi), kamu açıklarının para basılarak finanse edilmesi (enflasyon vergisi -senyoraj- yoluyla gelir sağlanması) tartışmalarına yeni bir yön

vermiştir. Vergi gelirlerinin yetersizliği nedeniyle artan kamu açıklarının kapatılmasında para basma yolunun tercih edilmesi enflasyonun artmasına yol açmakta, artan enflasyon ise vergilerin ödenmesindeki gecikme sürelerine bağlı olarak vergi gelirlerinin reel değerini azaltmaktadır. Tanzi ve daha sonra yapılan Tanzi Etkisini de içeren senyoraj hesaplamaları, vergilerin ödenmesindeki gecikme süreleri de dikkate alındığında açığın para basarak finanse edilmesinin marjinal maliyetinin hesaplanan veya düşünülen daha yüksek ve maksimum senyoraj geliri sağlayacak enflasyon oranının bu etki nedeniyle daha düşük olacağını ortaya koymuştur.

Hirao ve Aguirre ise (1970), enflasyonun nominal vergi gelirlerini alt gelir gruplarında bulunan mükellefler aleyhine artırdığını, reel vergi gelirlerinin ise, gecikme sürelerine bağlı olarak azaldığını ortaya koymuş ve enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde gelir vergisi hasılatındaki azalmayı önleyecek teknikler üzerinde durmuşlardır.

III.ENFLASYONİST ORTAMDA GECİKME SÜRELERİNİN VERGİ GELİRLERİNİN REEL DEĞERİNE ETKİSİ (TANZİ ETKİSİ) VE TÜRKİYE UYGULAMASI

III. A. TANZİ ETKİSİ

Enflasyonun vergi gelirlerinin reel değeri üzerindeki etkisi, vergilerin ödenmesindeki gecikme sürelerine ve vergilerin fiyat esnekliğine bağlıdır.

Enflasyonun vergi gelirlerinin reel değeri üzerindeki etkisini belirleyen ilk faktör **gecikme süresidir**. Gecikme süresi, vergiyi doğuran olayın ortaya çıkışından vergi borcunun ödenmesine kadar geçen süredir. Bu süre, verginin ödenmesi için vergi kanunlarında yer alan yasal gecikme süresi ile mükelleflerin vergi kanunlarına aykırı olarak vergilerini zamanında ödememelerinden kaynaklanan yasal olmayan gecikme süresinden oluşmaktadır. Mükellefin vergi borcunu kanunda öngörülen sürelerde ödememeleri halinde genellikle enflasyonun üzerinde cezai faiz (gecikme zammı) uygulandığı için bu çalışmada yasal olmayan gecikme süreleri dikkate alınmamıştır. Gecikme süreleri esas olarak gelir ve servet üzerinden alınan vergilerde önem arz etmektedir. Gelir üzerinden alınan vergilerde gelirin elde edilmesi ile bu gelire ilişkin verginin ödenmesi arasındaki süreyi oluşturan unsurlar aşağıdaki şekildedir;

1- Gelirin elde edildiği andan mali yılın sona ermesine kadar geçen süre;

Gelir vergisi, belli bir dönemde (genellikle 1 yıl) elde edilen gelir ve kazançlar üzerinden alınan bir vergi türüdür. Vergiye tabi kazanç ise bilanço ve kâr/zarar tablolarından tespit edilmektedir. Ülkemizdeki uygulama-mada ve diğer birçok ülkede finansman tabloları sene sonunda ve yılda bir kez hazırlanmakta, dolayısıyla, gelirin elde edildiği andan vergi borcunun tespit edilmesine kadar geçen sürede devletin vergi alacağıının reel değeri enflasyon nedeniyle azalmaktadır. Yani, mükellefler bir yıl içinde elde ettikleri gelir ve kazançları yıl sonunda beyan etseler ve hemen ödeseler dahi vergi borçlarının reel değeri enflasyon nedeniyle azalmaktadır (2).

2- Mali yılın sona ermesinden, beyanname verilmesine ve tahakkuk eden verginin ilk taksidinin ödenmesine kadar geçen süre,

3- Tahakkuk eden verginin diğer taksitlerinin ödenmesi için verilen süre,

4- Mükellefin vergi borcunu zamanında ödememesi nedeniyle orta-ya çıkan, genellikle de ceza ve faize tabi olan süre. (Verginin zamanında ödenmemesi halinde uygulanacak olan ceza ve faiz, enflasyonun altında kaldığı sürece, verginin ödenmeyerek ucuz finansman kaynağı olarak kullanılması cazip hale geleceği için, verginin hiç ödenmemesi ya da çok daha geç ödenmesi sözkonusu olacaktır. Gerçekten de, verginin ödenmeyerek ucuz finansman kaynağı olarak kullanılması enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde yaygınlaşmaktadır).

Vergiye doğuran olayın ortaya çıkışı vergi türlerine göre farklılık göstermektedir. Gelir üzerinden alınan vergilerde gelirin elde edilmesi, harcamalar üzerinden alınan vergilerde ise, mal veya hizmet satışının gerçekleşmesi vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesine yol açmaktadır. Vergiyi doğuran olay gerçekleştiği anda buna ilişkin verginin ödenmesi arzu edilen durum olmakla birlikte, bütün vergiler için bu uygulama geçerli olamamaktadır. Vergiyi doğuran olayın ortaya çıkışı ile verginin ödenmesi arasındaki zaman farkı vergilerin özelliğine göre değişebilmektedir. Vergi-lerin çoğunluğunun kaynakta kesildiği (stopaj), peşin vergi uygulamasının yaygın olduğu ve muhasebe sisteminin vergi matrahının erken tespitini mümkün kıldığı ülkelerde gecikme süresi çok kısa olabilmektedir. Enflasyonun olmadığı bir ortamda vergilerin ödenmesinde ortaya çıkan bu gecikmeler bir sorun yaratmazken, enflasyon gecikme sürelerinin uzunluğuna bağlı olarak vergi gelirlerinin reel değerinde azalmaya yol açmaktadır.

(2) Teruo Hirao ve Carlos, A. Aguirre, 1970, s.284

Enflasyonist ortamda, vergiyi doğuran olayın ortaya çıkışı ile verginin ödenmesinin eşanlı olmaması mükellefin reel olarak daha az vergi ödemesi sonucunu doğurmakta, dolayısıyla, vergilerin ödenmesindeki gecikme sürelerine bağlı olarak mükelleflerin reel vergi yüklerinin farklılaş-masına yol açmaktadır. Devletin vergi alacağına reel değeri ise, bu sürelerle ve enflasyonun yüksekliğine bağlı olarak azalmaktadır. Ayrıca, başlangıçtaki vergi yükünün büyüklüğü de (vergi gelirleri/ GSMH) vergi gelirlerindeki mutlak azalma miktarını belirlemektedir, gecikme süresi ve enflasyon oranı veri iken, vergi yükü arttıkça vergi gelirlerindeki mutlak azalma daha fazla olmaktadır (3).

Enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerini nasıl etkileyeceğini belirleyen bir diğer faktör ise, **vergilerin esnekliği**dir. Vergi gelirlerinin esnekliği, vergi tarifesinin yapısına, ortalama gelire ve gelir dağılımına bağlıdır (4).

Vergi gelirleri ile Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) arasındaki ilişkiyi ifade eden vergi esnekliği kavramı, GSMH'de meydana gelen değişmelerin vergi gelirlerine olan etkisinin göstergesidir. Bu çerçevede, vergi gelirleri artış oranı GSMH artış oranından ne kadar yüksek ise, vergilerin esnekliği o kadar fazla, tersi durumda ise o kadar azdır.

Vergi esnekliğinin bu şekilde ölçülmesi, yani, vergi tahsilatındaki değişmeler ile tahsilatın gerçekleştiği yıl milli geliri arasında ilişki kurulması, vergiyi doğuran olayın ortaya çıkışı ile buna ilişkin verginin ödenmesi arasında hiç gecikme olmaması halinde geçerlidir. Bu şekilde tanımlanan esnekliğe teorik esneklik de denilmektedir. Ancak vergilerin tahsilindeki gecikme süreleri vergi esnekliğinin hesaplanmasını karmaşık hale getirmektedir.

Vergiye tabi olay ortaya çıktığı zaman buna ilişkin verginin ödenmesi çok zor ve bazı vergi türleri için imkansız olduğundan, esnekliğin yukarıda açıklandığı şekilde ölçülmesi mümkün olamamaktadır. Vergi esnekliği, belirli bir dönemde tahsil edilen vergileri, bu vergileri yaratan yükümlülüğün meydana geldiği dönemdeki gelirle ilişkilendiren bir kavramdır. Bu nedenle esneklik, belirli bir zamanda tahsil edilen vergileri, bu vergilere ilişkin yükümlülüğün yaratıldığı, yani vergiye tabi olayın gerçekleştiği yılın milli geliri ile ilişkilendirmek yoluyla hesaplanmalıdır.

Ancak, genellikle esneklik hesaplanırken belirli bir yıla ilişkin vergi tahsilatı ile o yılın milli geliri arasında ilişki kurulmakta, dolayısıyla

(3) Tanzi Vito , 1978 , s.426

(4) Nowonty Eward , 1980, s.1026

gecikme süreleri gözardı edilmektedir. Bu şekilde hesaplanan esneklik değerleri ile gecikme sürelerini dikkate alarak hesaplanan esneklik değerleri arasında, enflasyon oranına ve gecikme süresinin uzunluğuna bağlı olarak önemli ölçüde farklılık ortaya çıkabilecektir.

Çalışmamızın önceki bölümünde de belirttiğimiz üzere, gelişmiş ülkelerin vergi sistemlerinin esnekliği genel olarak yüksektir. Ayrıca, bu ülkelerde gelir üzerinden alınan vergilerin göreceli payı daha fazladır. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerin vergi sistemlerinin karakteristik özellikleri daha farklıdır. Gelişmekte olan ülkelerde genel olarak gelir vergisi ağırlıkta değildir, servet vergisine tabi unsurların değerinin tespiti yeterince sık yapılmamaktadır, ayrıca, yüksek enflasyonun gelir vergisi tarifelerini hızla aşındırması nedeniyle vergi dilimleri genellikle revize edilmektedir. Özet olarak gelişmekte olan ülkelerin vergi sistemlerinin esnekliği genel olarak düşüktür .

Bu çerçevede, enflasyon oranı sabitken vergi sistemlerinin esneklik değerlerine bağlı olarak gecikme süreleri vergi gelirlerinin reel değeri üzerinde farklı etkilerde bulunmaktadır. Enflasyon oranı sabitken, vergi sisteminin, fiyat esnekliği bire yaklaştıkça ve gecikme süresi kısaldıkça, enflasyonun vergilerin reel değeri üzerindeki etkisi azalmaktadır. Buna karşın gecikme süresi kısa iken, esneklik büyüdükçe vergilerin reel değeri artmaktadır. Farklı esneklik değerleri ve gecikme süreleri için aşağıdaki kombinasyonlar elde edilebilir.

Tablo 1:
Esneklik Ve Gecikme Sürelerinin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi

Esneklik	Kısa Gecikme	Uzun Gecikme
$E < 1$	azalış	Azalış
$E = 1$	(*)	Azalış
$E > 1$	artış	(*)

(*) Net etki esneklik ve gecikme sürelerinin değerlerine bağlı olarak değişebilecektir.

Yukarıda da görüleceği üzere, esneklik birden küçük ve bire eşit olduğunda, enflasyon oranı aynı iken, gecikme sürelerinin uzaması vergi gelirlerinin reel değerinde azalmaya yol açmaktadır. Esnekliğin birden büyük ve gecikme süresinin kısa olması halinde reel vergi gelirleri artmaktadır.

Gecikme süreleri ve vergilerin fiyat esnekliğinin dikkate alınması halinde, enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerinde meydana getireceği değişiklik bu iki faktörün yol açacağı net etkiye (*) bağlıdır. Vergi gelirle-

rinin reel değerinde ödeme sürelerinin uzunluğuna bağlı olarak meydana gelebilecek azalma, fiyat esnekliği yüksek vergilerin yaratacağı gelir artışından fazla olduğu sürece enflasyonun net etkisi, vergi gelirlerinin geręek değerinin azalması yönünde olacaktır.

Önceki paragraflarda da açıklandığı üzere, esnekliğin ölçülmesinde, vergi tahsilatındaki değişmeler ile vergiyi doğuran olayın ortaya çıktığı yılın geliri yerine, verginin tahsil edildiği yılın milli gelirindeki değişmeler arasında bağlantı"kurulması, özellikle gecikme süreleri uzun olduğunda, farklı sonuçlara ulaşılmasına yol açacaktır. Bu nedenle, çalışmamızda vergi gelirlerinde meydana gelen yüzde değişmeyi, vergilerin tahsil edildiği dönemin geliri yerine, vergiye tabi olayın geręekleştięi dönemin geliriyle ilişkilendiren teorik esneklik kavramı esas alınmaktadır. Bu esneklik kavramı, vergiye ilişkin yasal yapıda yapılan değişikliklerin yaratacağı gelir artışlarını kapsamamaktadır. Hem analizi basitleştirmek, hem de salt enf-lasyonun etkisini göstermek ve önemini vurgulamak amacıyla bu çalışmada esnekliğin fiyat artışlarına bağlı olduğu (fiyat esnekliği) ve bu esnekliğin bire eşit olduğu varsayılacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin vergi sistemle-rinin fiyat esnekliğinin bire eşit olduğu varsayımı geręekçi bir varsayım olarak kabul edilmektedir.

Çalışmamızın esas konusunu enflasyonist ortamda yasal gecikme sürelerinin vergi gelirlerinin reel değerini nasıl etkileyeceği oluşturmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak vergi sisteminin ortalama gecikme süresinin hesaplanması gerekecektir. Herbir vergiye ilişkin ödeme süresi bilindiğinde, bu sürelerin ağırlıklı ortalaması alınarak vergi sisteminin ortalama gecikme süresi bulunabilir (5).

$$L_t = \sum_{i=1}^n L_i T_i \quad (1)$$

L_t : vergi sisteminin ortalama gecikme süresi

i : vergi sistemini oluşturan vergiler

T_i : herbir vergiye ilişkin yüzde pay

L_i : herbir vergiye ilişkin olarak ay cinsinden gecikme süresi.

Vergi sistemine ilişkin ortalama gecikme süreleri hesaplandığında, vergilerin fiyat esnekliğinin bire eşit olduğu varsayımı altında, farklı enflasyon oranlarının bir birimlik verginin geręek değerine yapacağı etki aşığıdaki eşitliğin çözülmesi ile bulunabilir (6).

$$R = 1 / (1+p)^n \quad (2)$$

R : vergiyi doğuran olayın ortaya çıktığı dönemin fiyatlarıyla ifade

(5) Tanzi Vito, 1977, s.162

(6) Ibid., s.157

edilen 1 liralık verginin tahsil edildiği dönemdeki reel değeri,
 p : aylık enflasyon oranı,
 n : vergi borcunun ödenmesi için yasalarda belirtilen ay cinsinden gecikme süresidir.

(2) nolu eşitliğin farklı gecikme süreleri ve enflasyon oranları için çözümü aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Vergi Tahsilatındaki Gecikme Sürelerinin Ve Enflasyon Oranının Vergi Gelirlerinin Reel Değerine Etkisi

Aylık Enflasyon Oranı	A Y L A R												
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
0	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
1	1.00	0.99	0.98	0.97	0.96	0.95	0.94	0.93	0.92	0.91	0.91	0.90	0.89
2	1.00	0.98	0.96	0.94	0.92	0.91	0.89	0.87	0.85	0.84	0.82	0.80	0.79
3	1.00	0.97	0.94	0.92	0.89	0.86	0.84	0.81	0.79	0.77	0.74	0.72	0.70
4	1.00	0.96	0.92	0.89	0.85	0.82	0.79	0.76	0.73	0.70	0.68	0.65	0.62
5	1.00	0.95	0.91	0.86	0.82	0.78	0.75	0.71	0.68	0.64	0.61	0.58	0.56
6	1.00	0.94	0.89	0.84	0.79	0.75	0.70	0.67	0.63	0.59	0.56	0.53	0.50
7	1.00	0.93	0.87	0.82	0.76	0.71	0.67	0.62	0.58	0.54	0.51	0.48	0.44
8	1.00	0.93	0.86	0.79	0.74	0.68	0.63	0.58	0.54	0.50	0.46	0.43	0.40
9	1.00	0.92	0.84	0.77	0.71	0.65	0.60	0.55	0.50	0.46	0.42	0.39	0.36
10	1.00	0.91	0.83	0.75	0.68	0.62	0.56	0.51	0.47	0.42	0.39	0.35	0.32
20	1.00	0.83	0.69	0.58	0.48	0.40	0.33	0.28	0.23	0.19	0.16	0.13	0.11
30	1.00	0.77	0.59	0.46	0.35	0.27	0.21	0.16	0.12	0.09	0.07	0.06	0.04
40	1.00	0.71	0.51	0.36	0.26	0.19	0.13	0.09	0.07	0.05	0.03	0.02	0.02
50	1.00	0.67	0.44	0.30	0.20	0.13	0.09	0.06	0.04	0.03	0.02	0.01	0.01

Yukarıdaki tablo, vergi sisteminin fiyat esnekliğinin bire eşit olduğu varsayımı altında, çeşitli gecikme sürelerinin ve enflasyon oranlarının vergi gelirlerinin reel değeri üzerindeki etkisini hesaplamak için kullanılabilir. Tablodan da görüleceği üzere enflasyon oranı sıfır iken, gecikme süresi ne olursa olsun veya gecikme süresi sıfır iken, enflasyon oranı ne olursa olsun vergi gelirlerinin reel değeri aynı kalmaktadır (7). Tabloda yer alan herbir sütun belirli bir gecikme süresinde enflasyon oranı arttıkça ve herbir satır da belirli bir enflasyon oranında gecikme süresi uzadıkça vergi gelirlerinin reel değerinin azalacağını göstermektedir.

(7) Aslında, çalışmamızın I. bölümünde açıklandığı üzere enflasyon, gecikme sürelerine bağlı olmaksızın, vergi matrahını değiştirmek yoluyla reel vergi gelirlerini etkilemektedir. Ancak, birim esneklik varsayımı yapıldığı için bu etki dikkate alınmamaktadır.

Örneğin, aylık ortalama enflasyon oranı yüzde 5 ve vergi sisteminin ortalama aylık gecikme süresi 3 ay iken, vergi gelirlerinin reel değerindeki azalma yüzde 14 olmaktadır. Enflasyon oranı aynı iken, gecikme süresi 12 aya çıktığında vergi gelirlerindeki azalma yüzde 44 olmaktadır. Gecikme süresi üç ay iken enflasyon oranı yüzde 50'ye çıktığında ise, vergi gelirlerinin reel değeri yüzde 70 azalmaktadır. Yani, vergilerin fiyat esnekliğinin bire eşit olduğu varsayımı altında veri bir enflasyon oranında, vergilerin tahsilatındaki gecikme sürelerinin uzaması vergi gelirlerinin reel değerini azaltmaktadır. Aynı şekilde, gecikme süresi sabitken enflasyon oranının yükselmesi, vergi gelirlerinin reel değerinin azalmasına yol açmaktadır. Bu tablo, aynı zamanda enflasyonun düşürülmesi ve/veya gecikme sürelerinin kısaltılması yoluyla sağlanabilecek kazançlar hakkında da fikir vermektedir.

(2) Nolu eşitlikten yola çıkarak enflasyonun vergi yükü (vergi gelirleri/GSMH) üzerindeki etkisi aşağıdaki eşitliğin çözülmesi yoluyla hesaplanabilir.

$$T^P = T_0 / (1+p)^n = T_0 / (1+P)^{n/12} \quad (3)$$

T_0 : enflasyon oranı sıfır olduğunda vergi yükü,

T^P : enflasyon oranı P olduğunda vergi yükü,

p : aylık enflasyon oranı,

P : yıllık enflasyon oranıdır.

III. B. TÜRK VERGİ SİSTEMİNİN ORTALAMA GECİKME SÜRESİ

Enflasyonun gecikme sürelerine bağlı olarak, vergi gelirlerinin reel değeri üzerindeki etkisinin hesaplanabilmesi için ilk olarak vergi sisteminin ortalama gecikme süresinin hesaplanması gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak, 1988-1996 dönemi için, her bir vergiye ilişkin ödeme süreleri tespit edilmiştir. Vergilerin ortalama gecikme sürelerinin tespitinde, gelir üzerinden alınan vergilerde gelirin günlük olarak elde edildiği, harca-malar üzerinden alınan vergilerde ise vergiye tabi olayın günlük satışlar sonucunda ortaya çıktığı kabul edilmiştir. Ayrıca, vergilerin ödenmeleri için izin verilen sürenin son günü ödendiği varsayılmıştır. Her bir vergi için gün cinsinden hesaplanan gecikme süreleri -ödeme süreleri- aya dönüştürülerek vergi sisteminin ortalama gecikme süresi tespit edilmiştir.

Vergi kanunlarımızda çeşitli vergiler açısından öngörülen ödeme süreleri aşağıdaki gibidir.

Beyana dayanan gelir vergisi, gelirin elde edildiği yılı izleyen takvim yılının Mart, Haziran ve Eylül aylarında olmak üzere üç eşit taksitte ödenmektedir. Bu vergiye ilişkin gecikme süresi 12,1 aydır.

Götürü usulde gelir vergisine ilişkin detaylı veri mevcut olmadığı için bu verginin tamamının götürü usule tabi ticari kazanç ve serbest meslek kazancından oluştuğu varsayılmıştır. Bu vergi kazancın elde edildiği takvim yılının Nisan, Ağustos ve Kasım aylarında üç eşit taksitte ödenmektedir. Bu vergiye ilişkin gecikme süresi 4,7 aydır.

Kurumlar vergisi izleyen yılın Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında üç eşit taksitte ödenmektedir. Gecikme süresi, gelir vergisinde izlenen yöntem ile 13,1 ay olarak bulunmuştur.

Gelir vergisi ve kurumlar vergisindeki tevkifat (stopaj) yoluyla tahsil edilen vergiler, izleyen ayın 20. günü akşamına kadar ödenmektedir, bu yolla tahsil edilen vergiler için ortalama gecikme süresi 1,18 aydır çalışmamızda 1,2 ay olarak alınmıştır.

Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin tabi olduğu geçici (peşin) vergi uygulaması 1989 yılına kadar dahili tevkifat adı altında uygulanmıştır. Dahili tevkifatta geçici vergi, o yıl ödenen Katma Değer Vergisinin yarısı olarak hesaplanmakta ve bu vergi ile aynı zaman ödenmekteydi. Bu verginin gecikme süresi ise, 1,4 (1,35) ay idi. Geçici vergiye ilişkin yapılan değişiklik ile 1.1.1989 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bu verginin katma değer vergisine bağlı olması esası kaldırılmış ve izleyen ayın 20. günü akşamına kadar ödeneceği kararlaştırılmıştır. Geçici vergi oranı ise, cari yıl beyannamesinde belirtilen ticari ve mesleki kazancın %50'si olarak tesbit edilmiştir. Gecikme süresi bu düzenleme nedeniyle 1,4 aydan 1,2 aya inmiştir. Geçici vergi konusunda yapılan bir diğer düzenleme ile, 1.1.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere isteyen kurumlar ve gelir vergisi mükelleflerinin ilgili hesap döneminde üçer aylık bilanço ve gelir tablosuna göre hesaplanan kazançlarının %25'ini geçici vergi olarak ödeyebilecekleri kararlaştırılmıştır. Ancak, bu şekilde yapılan yapılan peşin ödemeye ilişkin detaylı veri eksikliğinden dolayı gecikme süresi 1994 ve izleyen yıllar için 1,2 ay olarak alınmaya devam edilmiştir.

Motorlu taşıtlar vergisi ise, Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez ve eşit taksitler halinde ödenmektedir. Bu vergiye ilişkin gecikme süresi 7 aydır. Veraset ve intikal vergisi, vergiyi doğuran olayın ortaya çıkmasından sonraki beş yıl içinde ve Mayıs ile Kasım aylarında olmak üzere her yılda iki eşit taksitte ödenmektedir. Gecikme süresi 33 aydır.

Katma değer vergisi ve ek vergi izleyen ayın 25. günü akşamına kadar ödenmek zorundadır. Ortalama gecikme süresi 1,4 ay olmaktadır.

Akaryakıt tüketim vergisi ile banka ve sigorta muameleleri vergisi izleyen ayın 20'sine kadar ödenmektedir. Bu vergilerin gecikme süresi 1,2 aydır.

Damga vergisi, 1989 yılından önce izleyen ayın 7. günü akşamına kadar ödenmekte ve ortalama gecikme süresi 0,6 ay olmakta idi. Ancak, 1989 yılından itibaren bu verginin izleyen ayın 20. günü akşamına kadar ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ortalama gecikme süresi 1,2 aydır (detaylı veri teminindeki zorluk nedeniyle bu verginin tamamının beyanname yoluyla ödendiği kabul edilmiştir, konuyla ilgili olarak Maliye Bakanlığının görüşü de varsayımımızı desteklemektedir).

Dış ticarettten alınan vergilerde mal gümrükten geçerken buna ilişkin vergi ödendiği için gecikme sözkonusu değildir.

Bir defaya mahsus olmak üzere salınan Net Aktif Vergisi, Ekonomik Denge Vergisi ve Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi 1994-1996 yılı vergi gelirleri içinde görünmekle beraber bu vergilerin geçici oldukları dikkate alınarak vergi sisteminin ortalama gecikme süresinin tesbitinde bu vergiler dikkate alınmamıştır. Tablolardaki sonuçlardan görüleceği üzere, bu vergi-ler dikkate alınarak hesaplama yapıldığında vergi sisteminin ortalama gecikme süresinde önemli artışlar olmaktadır.

Yukarıdaki bilgilerin ışığında, 1988-1996 dönemine ilişkin olarak, vergi sistemimizin ortalama gecikme süresini hesaplamada kullanılan tablolar izleyen sayfalarda yer almaktadır.

Tablo 3:
1988 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	7.798	49,71		
Gelirden Alınan Vergiler	7.598	48,43		
Gelir Vergisi	5.284	33,68		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	879	5,60	12,1	67,80
Götürü Usulde Gelir Vergisi	88	0,56	4,7	2,65
Gelir Vergisi Tevkifatı	3.824	24,38	1,2	29,25
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	493	3,14	1,4	4,40
Gelir Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)				
Kurumlar Vergisi	2.314	14,75		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	1.382	8,81	13,1	115,40
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	84	0,54	1,2	0,65
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	847	5,40	1,4	7,56
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)				
Servetten Alınan Vergiler	200	1,27		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	132	0,84	7,0	5,89
Veraset ve İntikal Vergisi	68	0,43	33,0	14,30
Dolaylı Vergiler	7.890	50,29		
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	5.175	9,79		
Dahilde Alınan KDV	3.153	20,10	1,4	28,14
Ek Vergi	415	2,65	1,4	3,70
Taşıt Alım Vergisi	128	0,82	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	159	1,01	1,2	1,22
Banka ve Sigorta				
Muameleleri Vergisi	395	2,52	1,2	3,02
Damga Vergisi	567	3,61	0,6	2,17
Harçlar	358	2,28	0,0	0,00
Ek Taşıt Alım Vergisi	-	-		
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	2.672	17,03		
Gümrük Vergileri	602	3,84	0,0	0,00
İthalattan Alınan KDV	1.517	9,67	0,0	0,00
İthalat Damga Vergisi	439	2,80	0,0	0,00
Rihtim Resmi	114	0,73	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	43	0,27	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	15.688	100,00		2,86

Tablo 4:
1989 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	15731	54,12		
Gelirden Alınan Vergiler	15461	53,19		
Gelir Vergisi	11138	38,32		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	1634	5,62	12,1	68,02
Götürü Usulde Gelir Vergisi	127	0,44	4,7	2,07
Gelir Vergisi Tevkifatı	8742	30,08	1,2	36,09
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	88	0,30	1,4	0,42
Gelir Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	547	1,88	1,2	2,26
Kurumlar Vergisi	4323	14,87		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	2243	7,72	13,1	101,09
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	92	0,32	1,2	0,38
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	117	0,40	1,4	0,56
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	1871	6,44	1,2	7,72
Servetten Alınan Vergiler	270	0,93		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	165	0,57	7,0	3,97
Veraset ve İntikal Vergisi	105	0,36	33,0	11,92
Dolaylı Vergiler	13336	45,88		
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	9025	17,08		
Dahilde Alınan KDV	5010	17,24	1,4	24,13
Ek Vergi	771	2,65	1,4	3,71
Taşıt Alım Vergisi	215	0,74	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	657	2,26	1,2	2,71
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	662	2,28	1,2	2,73
Damga Vergisi	936	3,22	1,2	3,86
Harçlar	639	2,20	0,0	0,00
Ek Taşıt Alım Vergisi	135	0,46	0,0	0,00
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	4246	14,61		
Gümrük Vergileri	741	2,55	0,0	0,00
İthalattan Alınan KDV	2285	7,86	0,0	0,00
İthalat Damga Vergisi	968	3,33	0,0	0,00
Rahıtım Resmi	252	0,87	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	65	0,22	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	29067	100,00		2,72

Tablo 5:
1990 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	27780	52,56		
Gelirden Alınan Vergiler	27126	51,32		
Gelir Vergisi	21308	40,31		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	2807	5,31	12,1	64,26
Götürü Usulde Gelir Vergisi	209	0,40	4,7	1,87
Gelir Vergisi Tevkifatı	17351	32,83	1,2	39,39
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	74	0,14	1,4	0,20
Gelir Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	867	1,64	1,2	1,97
Kurumlar Vergisi	5818	11,01		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	2779	5,26	13,1	68,88
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	339	0,64	1,2	0,77
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	78	0,15	1,4	0,21
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	2622	4,96	1,2	5,95
Servetten Alınan Vergiler	654	1,24		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	414	0,78	7,0	5,48
Veraset ve İntikal Vergisi	240	0,45	33,0	14,98
Dolaylı Vergiler	25075	47,44		
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	16912	32,00		
Dahilde Alınan KDV	9128	17,27	1,4	24,18
Ek Vergi	1840	3,48	1,4	4,87
Taşıt Alım Vergisi	680	1,29	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	1236	2,34	1,2	2,81
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	1186	2,24	1,2	2,69
Damga Vergisi	1619	3,06	1,2	3,68
Harçlar	1223	2,31	0,0	0,00
Ek Taşıt Alım Vergisi	1	0,00	0,0	
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	8057	15,24		
Gümrük Vergileri	1097	2,08	0,0	0,00
İthalattan Alınan KDV	4721	8,93	0,0	0,00
İthalat Damga Vergisi	1554	2,94	0,0	0,00
Rihtım Resmi	685	1,30	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	106	0,20	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	52.855	100,00		2,42

TABLO 6:
1991 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	50.597	53,08		
Gelirden Alınan Vergiler	49.488	51,91		
Gelir Vergisi	40.772	42,77		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	5.022	5,27	12,1	63,74
Götürü Usulde Gelir Vergisi	306	0,32	4,7	1,52
Gelir Vergisi Tevkifatı	33.884	35,54	1,2	42,65
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	78	0,08	1,4	0,11
Gelir Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	1.482	1,55	1,2	1,87
Kurumlar Vergisi	8.716	9,14		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	4.608	4,83	13,1	63,32
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	398	0,42	1,2	0,50
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	71	0,07	1,4	0,10
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	3.639	3,82	1,2	4,58
Servetten Alınan Vergiler	1.109	1,16		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	692	0,73	7,0	5,08
Veraset ve İntikal Vergisi	417	0,44	33,0	14,44
Dolaylı Vergiler	44.732	46,92		
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	31.761	60,09		
Dahilde Alınan KDV	17.939	18,82	1,4	26,35
Ek Vergi	3.863	4,05	1,4	5,67
Taşıt Alım Vergisi	989	1,04	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	2.434	2,55	1,2	3,06
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	2.160	2,27	1,2	2,72
Damga Vergisi	2.705	2,84	1,2	3,41
Harçlar	1.671	1,75	0,0	0,00
Ek Taşıt Alım Vergisi	-	-	0,0	
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	12.864	13,49		
Gümrük Vergileri	1.102	1,16	0,0	0,00
İthalattan Alınan KDV	8.291	8,70	0,0	0,00
İthalat Damga Vergisi	2.526	2,65	0,0	0,00
Rahım Resmi	945	0,99	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	107	0,11	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	95.330	100,00		2,39

Tablo 7:
1992 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	88.423	51,01		
Gelirden Alınan Vergiler	86.541	49,92		
Gelir Vergisi	74.039	42,71		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	9.829	5,67	12,1	68,60
Götürü Usulde Gelir Vergisi	610	0,35	4,7	1,66
Gelir Vergisi Tevkifatı	60.797	35,07	1,2	42,08
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	66	0,04	1,4	0,05
Gelir Vergisi Kanununa Göre				
Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	2.737	1,58	1,2	1,89
Kurumlar Vergisi	12.502	7,21		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	6.748	3,89	13,1	50,99
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	638	0,37	1,2	0,44
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	68	0,04	1,4	0,05
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre				
Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	5.048	2,91	1,2	3,49
Servetten Alınan Vergiler	1.882	1,09		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	1.207	0,70	7,0	4,87
Veraset ve İntikal Vergisi	675	0,39	33,0	12,85
Dolaylı Vergiler	84.938	48,99		
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	61.989	35,76		
Dahilde Alınan KDV	32.793	18,92	1,4	26,48
Ek Vergi	8.429	4,86	1,4	6,81
Taşıt Alım Vergisi	2.380	1,37	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	6.850	3,95	1,2	4,74
Banka ve Sigorta				
Muameleleri Vergisi	3.973	2,29	1,2	2,75
Damga Vergisi	4.579	2,64	1,2	3,17
Harçlar	2.983	1,72	0,0	0,00
Ek Taşıt Alım Vergisi	2	0,00	0,0	0,00
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	22.849	13,18		
Gümrük Vergileri	1.830	1,06	0,0	0,00
İthalattan Alınan KDV	15.035	8,67	0,0	0,00
İthalat Damga Vergisi	4.438	2,56	0,0	0,00
Rahıtm Resmi	1.546	0,89	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	100	0,06	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	173.361	100,00		2,31

Tablo 8:
1993 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	161.626	50,04		
Gelirden Alınan Vergiler	157.984	48,91		
Gelir Vergisi	134.321	41,59		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	15.967	4,94	12,1	59,82
Götürü Usulde Gelir Vergisi	1.310	0,41	4,7	1,92
Gelir Vergisi Tevkifatı	112.244	34,75	1,2	41,70
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	72	0,02	1,4	0,03
Gelir Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	4.728	1,46	1,2	1,76
Kurumlar Vergisi	23.663	7,33		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	13.373	4,14	13,1	54,24
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	848	0,26	1,2	0,32
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	108	0,03	1,4	0,05
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	9.334	2,89	1,2	3,47
Servetten Alınan Vergiler	3.642	1,13		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	2.472	0,77	7,0	5,36
Veraset ve İntikal Vergisi	1.170	0,36	33,0	11,95
Dolaylı Vergiler	161.358	49,96		
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	116.835	36,17		
Dahilde Alınan KDV	59.265	18,35	1,4	25,69
Ek Vergi	17.899	5,54	1,4	7,76
Taşıt Alım Vergisi	5.331	1,65	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	13.244	4,10	1,2	4,92
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	7.197	2,23	1,2	2,67
Damga Vergisi	8.753	2,71	1,2	3,25
Harçlar	5.146	1,59	0,0	0,00
Ek Taşıt Alım Vergisi	0	0,00	0,0	0,00
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	44.156	13,67		
Gümrük Vergileri	13.171	4,08	0,0	0,00
İthalattan Alınan KDV	30.985	9,59	0,0	0,00
İthalat Damga Vergisi	0	0,00	0,0	0,00
Rahım Resmi	0	0,00	0,0	0,00
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	2.057	0,64	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	367	0,11	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	322984,0	100,00		2,25

Tablo 9:
1994 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(2)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	285708,0	45,22		
Gelirden Alman Vergiler	278.216	44,03		
Gelir Vergisi	224.403	35,52		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	26.640	4,22	12,1	51,02
Götürü Usulde Gelir Vergisi	4.053	0,64	4,7	3,03
Gelir Vergisi Tevkifatı	181.787	28,77	1,2	34,53
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	59	0,01	1,4	0,01
Gelir Vergisi Kanununa Göre				
Alman Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	11.864	1,88	1,2	2,25
Kurumlar Vergisi	53.813	8,52		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	27.529	4,36	13,1	57,08
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	1.792	0,28	1,2	0,34
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	96	0,02	1,4	0,02
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre				
Alman Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	24.396	3,86	1,2	4,63
Servetten Alman Vergiler	7.492	1,19		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	4.654	0,74	7,0	5,16
Veraset ve İntikal Vergisi	2.838	0,45	33,0	14,82
Dolaylı Vergiler	346.121	54,78		
Mal ve Hizmetlerden Alman Vergiler	256.357	40,57		
Dahilde Alman KDV	131.716	20,85	1,4	29,19
Ek Vergi	27.167	4,30	1,4	6,02
Taşıt Alım Vergisi	7.002	1,11	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	46.686	7,39	1,2	8,87
Banka ve Sigorta				
Muameleleri Vergisi	16.899	2,67	1,2	3,21
Damga Vergisi	14.920	2,36	1,2	2,83
Harçlar	11.967	1,89	0,0	0,00
Dış Ticaretten Alman Vergiler	89.650	14,19		
Gümrük Vergileri	21.896	3,47	0,0	0,00
İthalattan Alman KDV	65.824	10,42	0,0	0,00
İthalat Damga Vergisi	0	0,00	0,0	0,00
Rihtım Resmi	7	0,00	0,0	0,00
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	1.923	0,30	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	114	0,02	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	631.829	100,00		2,23
Olağanüstü Vergiler				
Ekonomik Denge Vergisi	25.284	3,56	14,7	52,37
Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	657	0,09	7,0	0,65
Net Aktif Vergisi	51.872	7,31	15,5	113,30
Toplam Vergi Geliri	709.642	100,00		3,92

Tablo 10:
1995 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	538.641	43,41		
Gelirden Alman Vergiler	530.947	42,79		
Gelir Vergisi	397.529	32,04		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	46.272	3,73	12,1	45,13
Götürü Usulde Gelir Vergisi	7.968	0,64	4,7	3,04
Gelir Vergisi Tevkifatı	319.739	25,77	1,2	30,92
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	64	0,01	1,4	0,01
Gelir Vergisi Kanununa Göre				
Alman Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	23.486	1,89	1,2	2,27
Kurumlar Vergisi	128.579	10,36		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	60.872	4,91	13,1	64,27
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	3.613	0,29	1,2	0,35
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	150	0,01	1,4	0,02
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre				
Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	63.493	5,12	1,2	6,14
G.V.M.Talıh Oy. ş.l. El. Ed.K.V.	451	0,04	1,2	0,04
Servetten Alman Vergiler	12.533	1,01		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	9.237	0,74	7,0	5,21
Veraset ve İntikal Vergisi	3.296	0,27	33,0	8,77
Dolaylı Vergiler	702.096	56,59		
Mal ve Hizmetlerden Alman Vergiler	507.320	40,89		
Dahilde Alman KDV	254.841	20,54	1,4	28,76
Ek Vergi	48.382	3,90	1,4	5,46
Taşıtlar Alım Vergisi	14.686	1,18	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	103.199	8,32	1,2	9,98
Banka ve Sigorta				
Muameleleri Vergisi	26.226	2,11	1,2	2,54
Damga Vergisi	31.580	2,55	1,2	3,05
Harçlar	28.406	2,29	0,0	0,00
Dış Ticarettten Alman Vergiler	194.647	15,69		
Gümrük Vergileri	48.471	3,91	0,0	0,00
Akaryakıt Dışı maddelerden Al.G.Ver.	142.861	11,51	0,0	0,00
Akaryakıt Alınan Gümrük Vergisi	0	0,00	0,0	0,00
Tek ve Maktu Vergi	28	0,00	0,0	0,00
İthalattan Alman KDV	3.287	0,26	0,0	0,00
Diğer Dış Ticaret Gelirleri				
Kaldırılan Vergiler	129	0,01	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	1.240.738	100,00		2,16
Olağanüstü Vergiler				
Ekonomik Denge Vergisi	4.839	0,38	14,7	5,62
Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	233	0,02	7,0	0,13
Net Aktif Vergisi	20.509	1,62	15,5	25,10
Toplam Vergi Geliri	1.266.319	100,00		2,49

Tablo 11:
1996 Yılında Vergi Sistemimizin Ortalama Gecikme Süresi (Milyar TL)

	Tahakkuk	% Pay	Ödeme Süresi	Ortalama Gecikme
	(1)	(1)	(2)	(1)*(2)
Dolaysız vergiler	1.049.017	41,12		
Gelirden Alınan Vergiler	1.022.846	40,09		
Gelir Vergisi	788.198	30,90		
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	88.310	3,46	12,1	41,89
Göttürü Usulde Gelir Vergisi	13.370	0,52	4,7	2,48
Gelir Vergisi Tevkifatı	642.117	25,17	1,2	30,20
Gelir Vergisi Dah. Tevkifatı	51	0,00	1,4	0,00
Gelir Vergisi Kanununa Göre				
Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	44.223	1,73	1,2	2,08
G.V.M.Talih Oy.İşl.El.Ed.K.V.	127	0,00	1,2	0,00
Kurumlar Vergisi	233.494	9,15		
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	104.820	4,11	13,1	53,83
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	8.553	0,34	1,2	0,40
Kurumlar Vergisi Dahili Tevkifatı	91	0,00	1,4	0,00
Kurumlar Vergisi Kanununa Göre				
Alınan Gelir Vergisi (Geçici Vergi)	117.703	4,61	1,2	5,54
G.V.M.Talih Oy.İşl.El.Ed.K.V.	2.327	0,09	14,7	1,34
Kıy.Maden ve Ziyet Eşyalarından Al. Ver.	1.154	0,05	2,0	0,09
Servetten Alınan Vergiler	26.171	1,03		
Motorlu Taşıtlar Vergisi	19.496	0,76	7,0	5,35
Veraset ve İntikal Vergisi	6.675	0,26	33,0	8,63
Dolaylı Vergiler	1.502.064	58,88		
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	1.107.870	43,43		
Dahilde Alınan KDV	503.411	19,73	1,4	27,63
Ek Vergi	83.360	3,27	1,4	4,57
Taşıtların Alınan Vergisi	36.283	1,42	0,0	0,00
Akaryakıt Tüketim Vergisi	304.203	11,92	1,2	14,31
Banka ve Sigorta				
Muameleleri Vergisi	58.075	2,28	1,2	2,73
Damga Vergisi	62.296	2,44	1,2	2,93
Harçlar	60.136	2,36	0,0	0,00
Ek Taşıtların Alınan Vergisi	106	0,00	0,0	0,00
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	386.992	15,17		
Gümrük Vergileri	62.099	2,43	0,0	0,00
Akaryakıt Dışı maddelerden Al.G.Ver.	54.282	2,13	0,0	0,00
Akaryakıt Alınan Gümrük Vergisi	7.759	0,30	0,0	0,00
Tek ve Maktu Vergi	58	0,00	0,0	0,00
İthalattan Alınan KDV	323.715	12,69	0,0	0,00
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	1.178	0,05	0,0	0,00
Kaldırılan Vergiler	7.202	0,28	0,0	0,00
Toplam Vergi Geliri	2.551.082	100,00		2,04
Olağanüstü Vergiler				
Ekonomik Denge Vergisi(*)				
Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	151	0,01	7,0	0,04
Net Aktif Vergisi(*)	0	0,00	15,5	0,00
Toplam Vergi Geliri	2.551.233			2,06

(*) 1996 yılında yapılan tahakkuk ve tahsilatlar Kaldırılan Vergi Artıklarına dahil edilmiştir.

Yukarıdaki tablolardan görüleceği üzere, vergi sistemimizde yer alan herbir vergiye ilişkin ortalama gecikme süreleri bu vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki nispi paylarıyla ağırlıklandırılarak, vergi sistemimizin ortalama gecikme süreleri hesaplanmıştır. 1988-1996 döneminde vergi sistemimizin ay cinsinden hesaplanan ortalama gecikme süreleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 12: Türk Vergi Sisteminin Ortalama Gecikme Süresi

1988	2,86
1989	2,72
1990	2,42
1991	2,39
1992	2,31
1993	2,25
1994	2,23
1995	2,16
1996	2,04

III. C. TÜRKİYE'DE 1988-1996 DÖNEMİ İÇİN TANZI ETKİSİNİN HESAPLANMASI

Çalışmamızda Tanzi tarafından geliştirilen ve Arjantin için uygulanması yapılan modelde kullanılan yöntem esas alınarak hesaplama yapılmıştır. Bu çerçevede Tablo 2, 1988-1996 dönemine ilişkin olarak vergi sisteminizdeki gecikme süreleri ve ortalama aylık enflasyon oranları dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir (Bkn. Tablo 13).

13 nolu tablo, 1 liralık vergi gelirinin, çeşitli gecikme sürelerine ve enflasyon oranlarına bağlı olarak değerinin ne olacağını göstermektedir.

Tablo 13'den elde edilen sonuçlar Tablo 13.A'da özetlenmiştir.

Tablo 13.A. Türk Vergi Sisteminde Tanzi Etkisi

Yıllar	Ortalama Gecikme süresi	Toplam Vergi Gelirleri (Milyar TL)	Ortalama Aylık Enflasyon	Vergi Gelirlerindeki Yüzde Azalma	Vergi Gelirlerindeki Mutlak Azalma (Milyar TL)	Vergi Gelirlerindeki Mutlak Azalma/GSYİH
1988	2,86	15.688	4,50	11,84	1.857	1,42
1989	2,72	29.067	4,80	11,97	3.478	1,51
1990	2,42	52.855	3,86	8,76	4.630	1,18
1991	2,39	95.329	3,95	8,84	8.428	1,36
1992	2,31	173.361	4,18	9,03	15.647	1,43
1993	2,25	322.984	4,13	8,70	28.092	1,42
1994	2,23	709.642	6,25	12,64	89.710	2,32
1995	2,16	1.266.319	5,35	10,65	134.871	1,79
1996	2,04	2.551.233	4,95	9,38	239.231	1,62

Yukarıdaki tablonun incelenmesinden görüleceği üzere 1988 yılı için vergilerin ödenmesindeki gecikme süresi 2,86 ay ve ortalama aylık enflasyon oranı yüzde 4,80 iken, 1 TL'lik vergi gelirinin reel değeri 0,8803 TL'ye inmiştir. 1 TL'lik vergi gelirindeki yüzde 11,84'lük azalma, 1988 yılındaki vergi gelirlerinin reel değerinde 1.857 milyar lira azalış meydana gelmiştir. Bu azalmanın GSYİH'ye oranı yüzde 1,42 olmuştur. 1989 yılında ortalama gecikme süresinin kısılmasına rağmen, enflasyon oranının artması nedeniyle vergi gelirlerinin reel değerindeki azalma görece olarak artmış ve 1994 yılına kadar hem gecikme sürelerinin kısılması hem de görece olarak daha düşük enflasyon oranları nedeniyle vergi gelirlerinin reel değerindeki azalmanın GSYİH'ye oranı daha düşük düzeylerde gerçekleşmiştir. Ancak, 1994 yılında enflasyon oranındaki sıçrama nedeniyle, aylık ortalama gecikme süresi kısılmasına rağmen vergi gelirlerinin reel değerindeki azalma ilk defa GSYİH'nin yüzde 2,32'si olarak gerçekleşmiştir. İzleyen yıllarda bu oran düşen enflasyon ve

kırsalan gecikme süreleri nedeniyle azalış trendi içine girmiş olsa da halen, 1988-1993 döneminin üzerinde gerçekleşmek-tedir.

Enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerini, vergilerin tahsilindeki gecikme süreleri nedeniyle azaltması olgusu, geleneksel olarak devletin enflasyon aracılığıyla gelir elde etmesi çerçevesinde incelenmiştir (8). Çalışmamızın birinci bölümünde de belirttiğimiz üzere, enflasyon aracılığıyla elde edilebilecek gelirin hesaplanmasında Tanzi etkisinin dikkate alınma-ması, enflasyon aracılığıyla elde edilen gelirin ve parasallaştırma yoluyla finanse edilebilecek açık düzeyinin daha yüksek bulunmasına yol açmak-tadır. Bu nedenle, enflasyondan dolayı elde edilen gelirin hesaplanmasında enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerinde yol açtığı azalışın da dikkate alınması gerekir. Bu hususa önem verilmediği takdirde, yanlış politikaların uygulanması söz konusu olabilecektir.

Aşağıdaki tabloda, 1988-1996 dönemi için enflasyon aracılığıyla elde edilen gelirden (senyoraj geliri) (9) enflasyon nedeniyle vergi gelirleri-nin reel değerinde meydana gelen azalma çıkarılarak enflasyondan dolayı elde edilen net senyoraj geliri hesaplanmıştır.

Tablo 13: B. Net Senyoraj Geliri

Yıllar	Senyoraj Geliri / GSYİH	Tanzi Etkisi / GSYİH	Net Gelir / GSYİH
1988	1,5	1,4	0,1
1989	3,8	1,5	2,3
1990	2,4	1,2	1,2
1991	2,4	1,4	1
1992	2	1,4	0,6
1993	2,4	1,4	1
1994	1,9	2,3	-0,4
1995	2,1	1,8	0,3
1996	2,1	1,6	0,5

Tablo 13.B'den görüleceği üzere, Tanzi Etkisi dikkate alındığı takdirde, enflasyon aracılığıyla elde edilen gelir miktarı, vergi gelirlerinin reel değerindeki azalma yüzünden düşmektedir. Ayrıca, dikkat çekici olan bir diğer husus ise 1995 yılında devletin senyoraj nedeniyle elde ettiği net gelirin negatif olmasıdır. Yani, 1995 yılında devlet net olarak senyoraj geli-ri değil, gideri söz konusudur.

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

(8) Vito Tanzi, 1978.

Türkiye için yapılan çalışmalar konusunda Bkn. Nemli Melih, 1990, Çağlayan Topper, 1987.

(9) Bkn. Selçuk, Faruk, 1996.

Çalışmamızın sonuçlarına göre, ele alınan 1988-1996 döneminde, vergilerin tahsilindeki gecikme sürelerine bağlı olarak, enflasyonun, vergi gelirlerinin reel değerinde önemli ölçüde azalmaya yol açtığı ortaya çıkmıştır.

Vergi sistemimizde yer alan vergiler içinde en uzun gecikmeye sahip olan vergilerin gelir üzerinden alınan vergiler olduğu gözönüne alındığında, bu vergilerin tahsil yöntemlerinde sistem değişikliği yapılması vergi gelirlerinin reel değerindeki azalmayı önlemek açısından olumlu olacaktır.

Ülkemizde halen uygulanmakta olan peşin vergi sistemi bir önceki yıl kazancı üzerinde alındığı için enflasyonun yol açtığı aşınmayı telafi edememiştir. Peşin vergi sisteminde değişiklik yapılarak, gerçek usulde gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin tamamını kapsayacak şekilde ve zorunlu olarak, gelir ve kurumlar vergisi vergi matrahının üçer aylık geçici bilanço ve kâr / zarar tablolarından tespit edilerek ödenmesi vergi gelirleri-nin reel değerindeki azalmanın önlenmesine katkıda bulunacaktır.

Ülkemizde peşin ödeme sistemine geçilmesi, gelir ve kurumlar ver-gisindeki gecikme sürelerinin kısılmasını sağlayarak vergi gelirlerinin reel değerindeki aşınmayı azaltmıştır. 1996 yılı için yaptığımız hesaplamalara göre, peşin ödeme sistemi olmamış olsa idi, enflasyon nedeniyle vergi gelirlerindeki reel azalmanın GSYİH'ye oranı yüzde 1,62'den yüzde 2,18'e yükselecek bu da vergi gelirlerinin yüzde 12,56'sını oluşturacaktı.

Stopaj yönteminin, bütün gelir unsurlarını kapsayacak şekilde genişletilmesi de vergi sistemimizin gecikme süresinin daha da kısaltılarak reel vergi gelirlerimizdeki azalmanın asgariye indirilmesine katkıda buluna-cak ayrı bir düzenlemedir.

Enflasyonun vergi gelirlerinin reel değeri üzerinde gecikme sürelerine bağlı olarak ortaya çıkaracağı bu olumsuz etki, bu konuyla ilgili olarak daha önce yapılan bütün çalışmalarda senyoraj teorisi (kamu açığının para basılarak finanse edilmesi) çerçevesinde incelenmiştir. Nedeni ne olursa olsun, enflasyonun, vergilerin tahsilindeki gecikme süreleri nedeniyle vergi gelirlerinin reel değeri üzerinde olumsuz bir etkisi sözkonusudur. Ancak, kamu açıklarının para basılarak finanse edilmesi ve bunun sonucunda enflasyonun artması halinde Tanzi Etkisi daha farklı bir çerçevede incele-nebilir. Çalışmamızın önceki bölümünde de belirtildiği üzere, devletin para basmak yoluyla sağladığı gelir (senyoraj geliri), Tanzi Etkisi de dikkate alındığı takdirde daha az olmaktadır. Bunun yanısıra, kamu açıklarının para basarak finanse edilmesi enflasyonun artmasına,

artan enflasyon ise vergi gelirlerinin reel değerinin azalarak kamu açığının büyümesine yol açmak-tadır. Artan kamu açığının finansmanında tekrar para basılması yoluna gidildiği takdirde, Tanzi Etkisi enflasyona yol açan bir neden olarak karşı-mıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, enflasyonun yol açtığı diğer olumsuz etkiler de dikkate alındığında, kamu açıklarının finansmanında para basma yoluna gidilmesi çok dikkatli kullanılması gereken bir yöntemdir ve Tanzi Etkisi dikkate alındığı takdirde hükümetin parasallaştırma yoluyla elde edebile-ceği gelir sanıldığından daha azdır. Bu sonuç, kamu açıklarının normal vergi gelirlerinin artırılması yoluyla finanse edilmesi zorunluğuna farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Ayrıca, vergilerin ödenmesindeki farklılıklar, yani gecikme sürele-rinin farklı olması vergi eşitsizliği ve adaletsizliğini artıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Enflasyon nedeniyle gelir vergisinde meydana gelen artışlar alt ve orta gelir grubunda yer alan mükelleflerin vergi yükünü üst gelir gruplarına göre daha fazla artırırken, gecikme süreleri de bazı vergi mükelleflerinin reel olarak daha az vergi ödemesi sonucunu doğurduğun-dan vergi eşitsizliğini ve adaletsizliğini daha da artırmaktadır. Sosyal açıdan arzu edilmeyen bu durumun ortadan kaldırılması için, enflasyonist dönem-lerde gelir vergisi tarifeleri günün ekonomik koşullarına göre gerçekçi bir şekilde düzenlenmeli ve bu yapının bozulmaması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Sonuç olarak, mevcut vergi sisteminin enflasyondan etkilenme-yecek bir yapıya kavuşturulması ve bu yapının korunması büyük önem arz etmektedir. Hükümetler vergi reformu konusunda çalışmalar yaparken ve maliye ve para politikası araçlarını kullanırken bu hususu mutlaka gözönünde bulundurmalıdırlar.

KAYNAKLAR

AGHEVLİ, B. ve KAHAN, M., 1987, "Government Deficit and Inflationary Process in Developing Countries", 1978, IMF Staff Papers, 25, pp.383- 416

ÇAĞLAYAN Toper, "Türkiye'de Ödeme Sürelerinin Enflasyonist Vergi ile Normal Vergi Gelirlerine ve Bunların Yansımalarına Olan Etkileri", 1987, Maliye Dergisi, s. 28-64

DIXIT, Avinash "The Optimal Mix of Inflationary Finance and Comodity Taxation with Collection Lags " IMF Staff Papers, 38, No 3, pp.643-654

HIRAO, Teruo ve Aguirre Carlos A., "Maintaining the Level of Income Tax Collections Under Inflationary Conditions", 1970, IMF Staff Papers, 17, pp.277-325

NEMLİ, Melih, "Mali Açığın Parasallaştırılmasından Elde Edilen Net Gelir:Türkiye'de "Tanzi Etkisi'nin İncelenmesi ", 1990

NOWOTNY, Ewald, "Inflation and Taxation: Reviewing the Macroeconomic Issues", 1980, Journal of Economic Literature, 18, pp.1025-1049

PETREI, Amalio H. "Inflation Adjustment Schemes Under the Personal Income Tax", 1977, IMF Staff Papers, 22, pp. 539-564

SELÇUK , Faruk "Seignorage and Dollarization in a High Inflation Economy: Evidence from Turkey" Working Paper 96/7 Bilkent University Dept. of Economy.

SICAT, Gerardo P., VIRMANI Arvind, " Personal Income Taxes in Developing Countries", 1988, The World Bank Economic Review, 2, No.1

TANZI, Vito, "Inflation, Lags in Collection, and the Real Value of Tax Revenue", 1977, IMF Staff Papers, 24, pp.154-167

_____ "Inflation, Real Tax Revenue and the Case for Inflationary Finance: Theory with an Application to Argentina", 1978, IMF Staff Papers, 25,. pp.417-451

_____ "Inflationary Expectations, Taxes and Demand for Money in the United States", 1989, Journal of Macroeconomics, pp. 155-170

_____ "The Impact of Macroeconomic Policies on the Level of Taxation and the Fiscal Balance in Developing Countries", 1989, IMF Staff Papers, 36, No. 3, pp.633-656

ULUATAM Özhan, "Enflasyon ve Devlet Gelirleri (1963-1978)", 1981, A.Ü. S.B.F. Yayınları No. 462.

UYGUR ERCAN, "Enflasyonun Aktörleri, Faktörleri ve Anti-enflasyonist Politikalar", 1993, İşletme ve Finans Dergisi, Sayı 91

WORLD BANK, "Lessons of Tax Reform" Washington D.C. World Bank, 1991

Maliye Bakanlığı Kamu Hesapları Bülteni, Çeşitli sayılar